

szabad érintkezés vágya, amelyben csakis a pozitív formák sajátosságai szolgálnak irányító alapelvet: természetesség, türelem, jóakarát stb.

Persze helytelen a lét kibírhatatlan ellentmondásaiban valamiféle végzetes hibát látni, és a kispolgári viszonyulásformák ellen kispolgári banalitásokkal harcolni. A viszonyteremtés helyes döntéseiért sokféle ellentmondással kell megbirkóznunk: sokféle belső és külső harcot vállalni.

A mű hangsúlyozza azt is, hogy az önmagunkkal szembeni igényesség a kontaktusaink eredményességének döntő előfeltétele. Egyetértően idézi David Thorean amerikai filozófustól: "Nap mint nap találkozunk ugyanannál az asztalnál, hogy megvendégljük egymást ugyanazzal a penészes sajttal — saját személyünkkel." Ugyanis saját értékeink rendszeréből nem léphetünk ki, jellemünk, egyéniségünk manifesztálódik kontaktusainkban. A helyes kapcsolatok megteremtését bizonyos fokig azonban tanulni is lehet. Ehhez mindenképp meg kell tanulni mások komoly, koncentrált meghallgatását, gyakorlottá válni mások bánatának, örömeinek átélésében.

A mű utolsó része a férfi és a nő közti kapcsolatot vizsgálja, mely fontos mutatója a társadalom humanizált voltának. Feltárja, hogy milyen részeket rejteget a szexuális élet harmóniájának lebecsülése, illetve túlbecsülése.

Végül kiemeli a közvetlen emberi kapcsolatok vizsgálatának roppant jelentőségét. Kifejti, hogy helytelen lenne megrekedni a társadalmi viszonyok filozófiai síkon történő vizsgálatánál, a makroviszonyok elemzésénél. Az elméletnek fel kell tárnia a közvetlen érintkezések pozitív és negatív tartalmait és formáit, segítséget kell nyújtania a pozitív tartalmú és formájú érintkezés alkotó létrehozásához, melyben megjelenik a társadalom humánuma, ereje, életképessége, az emberi lét bölcs harmóniája: boldogsága.

(Budapest, Gondolat; Moszkva, Mir, 1986. 155 p.)

Lázár Tibor

NATHANIEL L. GAGE

HARD GAINS IN THE SOFT SCIENCES: THE CASE OF THE PEDAGOGY

("Kemény" eredmények a "lágy" tudományokban: a pedagógia példája)

Úgy tűnik, a pedagógia az Egyesült Államokban is több ponton önmagát kereső diszciplína. Erre mutat többek között N. L. Gage esszé jellegű könyve is, amely a pedagógiai kutatásokról szóló számvetés, programadó vitairat és

személyes hitvallás is egyben. Gondolatainak összegzésére a Phi Delta Kappa Pedagógiai Alapítvány kérte fel a szerzőt, abból az alkalomból, hogy 1981-ben ő nyerte el az alapítvány jutalmát munkássága elismeréséül.

A cím jelzi a szerző állásfoglalását az empirián alapuló "kemény" kutatások mellett, a kötet egésze pedig kifejezi elkötelezettségét az olyanfajta "pragmatikus" pedagógiai kutatás mellett, amely a pedagógusok napi tevékenységének fejlesztéséhez szükséges gyakorlati tudást szándékozza gyarapítani.

A központi jelenség, amelyet a pedagógiának mint tudománynak fel kell tárnia, véleménye szerint nem más, mint a tanítási folyamat. Értelmezésében ez az osztálytermi interakciós folyamat egészét átfogja, de Gage érdeklődésének középpontjában elsősorban a "hogyan tanítsunk" kérdése áll.

Az 1960-as évek végén, a 70-es évek elején a Coleman-jelentést, illetve Christopher Jencks-nek az iskolai esélyegyenlőtlenégről írt könyvét az Egyesült Államokban sokan úgy értelmezték, hogy a pedagógiai hatások eltörpülnek a szociológiai tényezők meghatározó szerepe mellett. E megállapítások megalapozottsága erősen kifogásolható volt, és a 70-es évek második felében több vizsgálat igazolta meggyőzően a tanítás minőségének, a pedagógus felkészültségének fontosságát. Gage olyan művészetnek tekinti a pedagógus munkáját, amelynek tudományos kutatás által igazolt eredményekre kell épülnie. Könyvének fő szándéka éppen az, hogy bizonyítsa: ha szerény mértékben is, de már felhalmozódtak — különösen az 1978-at követő időszakban — olyan tudományosan megalapozott ismeretek, amelyekre építhet a tanítás művészete.

Mégis, miféle tanításról van szó? Lényegében a hagyományos fajtáról, amelynek során a pedagógus egy előre meghatározott tananyagot igyekszik egy viszonylag nagy létszámú gyermekcsoportnak megtanítani úgy, hogy az idő jelentős részében ő magyaráz, kérdez. A hagyományos osztálytanítás gyökerei mélyek, és a tömeges gyakorlat ellenálló az olyan radikális törekvésekkel szemben, mint például a programozott oktatás, a mastery learning, a Keller Plan vagy a progresszív nevelés modelljei, állapítja meg. Minthogy az elkövetkezendő évtizedekben is tanárok és gyermekek milliói fognak a hagyományos osztálytanítás keretei között dolgozni, a pedagógiai kutatások elsőrendű feladata véleménye szerint ennek a valóságnak a feltárása és fejlesztése.

Az osztálytanítás hagyományos formája azonban csak rugalmas keret lehet, amelyen belül a legkülönbözőbb formák és módszerek kaphatnak helyet, amelyek tehát számtalan változata valósulhat meg — eltérő minőségben. Ez azért is szükségszerű, mert Gage a pedagógus munkáját a sebész vagy az építész-mérnök munkájához hasonló gyakorlati művészetnek tekinti. Ahogy egy operáció közben a sebész az orvostudomány által felhalmozott tudást ötvözi az egyedi

években vizsgálatok százainak meta-analízisét végezték el a kutatók. Bizonyítottak vehető, hogy a "nyitott oktatás" tendenciaszerűen hatékonyabb néhány nem-teljesítmény jellegű változó tekintetében (elsősorban a kreativitásról, a függetlenségről, valamint az iskolával/tanárral szembeni beállítódásról van szó), a teljesítmény-jellegű változókat illetően pedig csak csekély mértékben marad el a hagyományos pedagógiai modellel összehasonlítva. Egybehangzó bizonyíték áll rendelkezésünkre arra vonatkozóan is, hogy az olyan tanulási-tanítási modellek, mint például Bloom Mastery Learning modellje, a Becker—Engelmann-féle Közvetlen Oktatás (Direct Instruction), vagy a főiskolai szinten alkalmazott Keller Plan segítségével növelhető a diákok teljesítményszintje. Ugyanakkor a szerző véleménye szerint ezeknek a modelleknek csak elemei vihetők át a tömeges oktatási gyakorlatba.

A meta-analízist alkalmazó tanulmányok másik csoportja olyan kutatási eredményeket vizsgál felül, amelyek egy-egy körülhatárolt pedagógiai eljárás hatékonyságát kutatták a hagyományos osztálytanítás feltételei között. Az ide sorolható kutatások az elmúlt évek során kiemelten foglalkoztak a tanári kérdéssel, a tanuló válaszára adott tanári reagálással, a pedagógus tanóra közbeni ún. strukturáló tevékenységével (a célkitűzés, lényegkiemelés, ismétlés stb. tartozik ide), valamint az osztály irányításával kapcsolatos pedagógiai tevékenységekkel (classroom management). (A legfrissebb áttekintés az utóbbi kutatásokkal kapcsolatban a Handbook of Research on Teaching 1986-ban megjelent harmadik kötetében olvasható.)

A szerző kitér néhány olyan módszertani ellenvetésre, amely gyakran elhangzik a pedagógiai kutatásokkal szemben. Így például arra, hogy az eredmények gyakran alacsony korrelációs fok körül mozognak. A korrelációs együtt-ható értékének megítélése azonban csak a vizsgálat kontextusában lehet reális, érvel. Orvosi kísérletek során is előfordul, hogy egy új gyógyszer hatását mutató korrelációs együtt-ható alacsony, de ha ez csak néhány emberi élet megmentését jelenti is, az összefüggés jelentős.

Ugyancsak át kell gondolni a pedagógiai kutatások eredményeivel szemben gyakran felhozott másik ellenérvet, az evidenciaszerűség vádját. Tény, hogy a pedagógia megállapításai — az empirikus társadalomtudományokhoz hasonlóan — sokszor evidenciaszerűen hangzanak, legyen szó akár ellentétes következtésekről. Vegyük például a következő kijelentéseket: "Az első osztályosok nagyobb teljesítményeket érnek el közvetlen tanári irányítás mellett, mint önálló tanulás útján", illetve: "Az első osztályosok nagyobb teljesítményt érnek el önálló tanulás útján, mint közvetlen tanári irányítás mellett."

Csak a tudományos vizsgálat képes eldönteni, hogy melyik "evidenciaszerű" megállapítás az igaz. (Ebben az esetben az első.)

A természettudományok történetében megfigyelhető az az út, amely a jelenségek pontos leírásától a korrelációs és okozati összefüggések feltárásán át a kísérletezésig, majd az eredmények gyakorlati bevezetéséig ível. Ezt a fejlődést a pedagógia is végigjárja. Gage különösen kiemelkedőnek tartja azoknak a kísérleteknek a jelentőségét, amelyek során korábbi korrelációs vizsgálatok által hatékonynak elismert tanítási eljárásokat sajátítottak el gyakorló pedagógusok. Olyan köznapi, evidensnek tűnő eljárások szerepeltek a kísérletekben, amelyeket egyes pedagógusok maguktól is használtak, a többség azonban mégis csak a tréning hatására kezdett alkalmazni. A legközvetlenebb tanulással ennek a pedagógusképzés számára kellene szolgálnia, de a tanárképző kurzusok magára a tanítási tevékenységre még mindig csak csekély mértékben készítik fel.

A szerző végül a kutatási paradigmák problémáját veti fel. A pszichológia jó példát nyújt arra, hogyan hasad szét egy tudomány egymással alig-alig szót értő értelmezési rendszerekre. Kisebb mértékben, de a pedagógiában is megfigyelhető az eltérő paradigmák köré szerveződő irányzatok elkülönülése. A közöttük folyó viták során azonban gyakran elhomályosodik az a tény, hogy a kutatók személyes képzettsége nagyban közrejátszik abban, hogy melyik paradigmához kapcsolódnak, s így a sokszor szubjektív vita objektív látszatot ölt.

Gage munkássága az ún. "folyamat-eredmény" paradigmához kötődik. Ez a megközelítés előre behatárolt folyamat-változók (a pedagógus viselkedése, tanítási módszere, interakciós stílusa stb.) és eredmény-változók (a tanulók teljesítménye, attitűdje stb.) közötti összefüggéseket vizsgálja, a strukturált megfigyelés, teljesítményteszt, attitűdskálák segítségével, és kvantitatívan megalapozott, szélesben általánosítható megállapításokra törekszik. A "megfigyelés—korreláció—kísérlet" jellegű kutatások ide sorolhatóak.

A szerző által nagy jelentőségűnek tartott másik irányzat az ún. "etnográfiai-szociállingvisztikai paradigma" köré szerveződik. Ez a másként "antropológiai" vagy "etnometodológiai" néven is ismert irányzat az egyes pedagógiai helyzetek teljes kontextusát, mikrotörténetét vizsgálja, az esettanulmány, a strukturális megfigyelés, a minőségi elemzés módszereivel. Az etnográfiai irányzat az osztálytermi folyamatok megértésének kifinomultabb szintjéig hatol, mint a folyamat—eredmény kutatások, de vitatható, hogy az ide sorolható vizsgálatok tartózkodnak a szélesebb általánosítás, a pedagógiai tevékenység fejlesztésének szándékától. Amennyiben képesek ezen a jövő-

ben túllépni, Gage úgy véli, hogy a pedagógia fejlődésének nagy ígérete rejlik a két paradigma "házasságában".

Nem véletlen, hogy Gage szívesen fordul az egzakt tudományokkal való párhuzamokhoz, hiszen a pedagógia fejlődésének zálogát az egzakt tudományos fedezet megteremtésében látja. Tudatosan tartózkodik az empiriától mentes teória ingoványos talajától. A tanítási folyamat céljának az olyan inherens értékeket tételezi, mint amelyet a minél magasabb tanulói teljesítmény elérése, a gyerekek gondolkodási képességeinek fejlesztése, a tanulással kapcsolatos pozitív beállítódásainak kialakítása jelent. Nem gondoljuk, hogy a pedagógia megkerülheti az ezen túlmutató érték- és célproblémákat, a pedagógiai folyamat szociológiai és szociálpszichológiai, történeti-társadalmi összefüggéseinek kérdéseit. A Gage által képviselt út mérsékelt, de világos, reális és hasznos célokat követ, amely a tudományos fedezet erősítése, a pedagógia hitelének növelése irányába mutat.

(Bloomington, Indiana, Phi Delta Kappa, 1985. 66 p.).

Szokolszky Ágnes

M. V. MATJUHINA

MOTIVACIJA UCSENYIJA MLADSIH SKOLNYIKOV

(Kisiskolások tanulásának motivációja)

A három fejezetre tagolódo kisonográfiában a szerző színvonalas módon ötvözi egységbe többéves elméleti és empirikus vizsgálódásának eredményeit, tekinti át a kisiskolások (7–10 éves korosztály) tanulási motivációjának struktúráját (1. fejezet), a tanulási-megismerési motívumok rendszerét (2. fejezet), valamint formálásuk pszichológiai, pedagógiai feltételét (3. fejezet).

A munka bevezetője a tanulói személyiség nevelésének legfontosabb részeként emeli ki a tanulási motiváció formálását, rámutatva egyidejűleg, hogy ez a speciális pedagógiai tevékenység lényegesen fáradtságosabb, mint magával a tanulási tevékenységgel való operálás. A tanulóknak meglévő motívumok rendszere ugyanis bonyolult és hierarchikus, tartalmi és dinamikus komponensük egymással összetett összefüggésben van. Míg a motiváció tartalmi oldalának fejlődését a gyermek szociális és pszichológiai kontaktusa, mindeneke-